

Tittel: Veiledning for utarbeiding av økonomiske analyser som fremlegges for Konkurransetilsynet	Dok.nr: RL065
	Rev.dato: 08.06.2015
	Rev.nr: 02
Utarbeidet av: Konkurransetilsynet	Side: 1 av 5

INNHold

1	Bakgrunn og formål.....	2
2	Generelle prinsipper	2
2.1	Klarhet og transparens.....	2
2.2	Kompletthet.....	2
2.3	Etterprøving av resultatene.....	3
3	Detaljerte prinsipper	3
3.1	Struktur på forelagte analyser.....	3
3.2	Analyse av data og økonomiske estimeringer.....	3
3.2.1	Økonometrisk modellering.....	3
3.2.2	Presentasjon av resultatene.....	4
3.2.3	Testing av robusthet	4
3.3	Datamateriale og programfiler	4
3.4	Surveyanalyser	4
3.5	Formell økonomisk modellering	5
3.6	Simuleringsmodeller	5
3.7	Modeller for økonomisk lønnsomhet	5

Tittel:	Veiledning for utarbeiding av økonomiske analyser som fremlegges for Konkurransetilsynet	Rev.dato:	08.06.2015
		Side:	2 av 5

1 Bakgrunn og formål

- (1) I forbindelse med behandlingen av saker etter konkurranseloven¹ mottar Konkurransetilsynet et betydelig og økende antall økonomiske analyser² basert på empiriske studier og økonomisk modellering. Slike analyser mottas både direkte fra parter i en sak eller fra konsulentbedrifter og akademiske eksperter på vegne av parter, og fra andre aktører med interesse i en sak³. Konkurransetilsynets erfaring er at bruk av empiriske og kvantitative metoder kan være til hjelp for å foreta bedre og mer informerte beslutninger.
- (2) Denne veiledningen inneholder anbefalinger til hvordan aktører kan utarbeide økonomiske analyser som forelegges Konkurransetilsynet som grunnlag for tilsynets saksbehandling. Ved å følge de prinsippene som anbefales i denne veiledningen vil slike analyser i større grad kunne vektlegges i Konkurransetilsynets saksbehandling.
- (3) Ved gjennomføring av økonomiske analyser anbefales det at partene tar kontakt med Konkurransetilsynet i forkant. Tilsynet vil gjennom en slik dialog kunne veilede partene om hvilke økonomiske analyser som kan være egnet til å opplyse saken. Konkurransetilsynet vil i hver enkelt sak også gjennomføre egne økonomiske analyser i den grad tilsynet finner det nødvendig.
- (4) Veiledningen er retningsgivende og har ikke bindende virkning for Konkurransetilsynets saksbehandling. Denne veiledningen vil heller ikke i seg selv skape eller endre rettigheter eller plikter for aktørene. Veiledningen må leses i sammenheng med reglene i konkurranseloven og forskrifter gitt i medhold av loven, samt de generelle saksbehandlingsreglene i [forvaltningsloven](#) og [offentleglova](#). Videre vil Konkurransetilsynets praksis og retningslinjer til enhver tid kunne gi utfyllende informasjon.
- (5) Kapittel 2 i veiledningen inneholder generelle prinsipper som vil gjelde for alle typer økonomiske analyser som forelegges Konkurransetilsynet, mens kapittel 3 omhandler detaljerte anbefalinger for utarbeidelse av teknisk-økonomiske analyser.

2 Generelle prinsipper

2.1 Klarhet og transparens

- (6) Økonomiske analyser som framlegges Konkurransetilsynet bør presenteres så klart som mulig og bør, i tillegg til resultater og konklusjoner, også inneholde informasjon om hvilken metode som er benyttet, hvilke forutsetninger som er lagt til grunn i analysen og robustheten av resultatene i forhold til de forutsetningene som er gjort. Analysene bør være forståelige for ikke-økonomer, og det bør være mulig for Konkurransetilsynets økonomer å forstå hvordan de økonomiske ekspertene har kommet til sine konklusjoner.

2.2 Kompletthet

- (7) Økonomiske analyser bør rapporteres så fullstendig som mulig og bør inneholde en komplett beskrivelse over alle gjennomførte analyser. Alle relevante forutsetninger bør være diskutert, og valg av analyseteknikker bør være forklart. Relevante økonometriske resultater og tester for robusthet bør inkluderes. Det vil være en styrke for analysen at den inneholder referanser til relevant økonomisk litteratur. Det bør være mulig for Konkurransetilsynet å forstå både

¹ Lov 5. mars 2004 nr. 12 om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger (konkurranseloven).

² Med økonomiske analyser menes her blant annet teknisk-økonomiske analyser som empiriske analyser (statistiske og økonometriske), resultater av simulerings- og lønnsomhetsmodeller, surveys og formelle teoretiske modeller. Disse kan også bestå av analyser som ikke er rene økonomibaserte analyser, slik som surveys av kundegrupper

³ Slike parter, eksperter og andre aktører omtales i det følgende samlet som ”aktører” med mindre noe annet fremgår av sammenhengen.

Tittel:	Veiledning for utarbeiding av økonomiske analyser som fremlegges for Konkurransetilsynet	Rev.dato:	08.06.2015
		Side:	3 av 5

resultatene som framkommer av analysen, samt den økonomiske teori og den modelleringen som har generert resultatene, uten å måtte innhente mer informasjon.

2.3 Etterprøving av resultatene

- (8) Det bør være mulig for Konkurransetilsynet å etterprøve resultatene av de framlagte analysene. Dette betyr at aktørene på oppfordring fra Konkurransetilsynet i løpet av kort tid skal kunne fremskaffe relevante programkoder og datafiler som gjør det mulig for tilsynet å reproducere og etterprøve resultatene. Dette inkluderer både rådata og de bearbejdede data, samt programmer som benyttes for å bearbejde dataene. Analysene bør presenteres på en slik måte at de kan offentliggjøres slik at også andre aktører kan etterprøve resultatene.

3 Detaljerte prinsipper

3.1 Struktur på forelagte analyser

- (9) Økonomiske analyser som framlegges Konkurransetilsynet bør inneholde en oppsummering på ikke mer enn fem sider som er forståelig for ikke-økonomer. Oppsummeringen bør inneholde en beskrivelse av formålet med analysen, de data som er benyttet, metoden som er brukt, forutsetningene som er gjort, og resultatene som er oppnådd og robustheten av disse.
- (10) Selve analysen bør også inneholde referanser til økonomisk teori og litteratur, beskrivelse av metoden som er benyttet og forklaringer på hvordan vanlige økonometriske problemer er løst (f. eks. endogenitet), hvordan modellen er identifisert og valg av instrumentvariabler. I selve analysen bør metoden som er brukt og resultatene presenteres i mer detalj, inkludert eventuell matematisk bearbejding (med alle mellomregninger) av modeller, økonometriske resultater og tester som er gjort. De mer tekniske delene kan gjerne presenteres i et appendiks.

3.2 Analyse av data og økonometriske estimeringer

3.2.1 Økonometrisk modellering

- (11) Framlagte analyser bør inneholde en forklaring av eventuelle økonomiske modeller som den empiriske analysen bygger på. Konkurransetilsynet bør kunne forstå hvilke forutsetninger som bygges på ved utarbeidelse av analyseoppsettet, slik at tilsynet kan vurdere rimeligheten av disse forutsetningene og teste dem mot det materialet som er tilgjengelig i saken.
- (12) En referanseliste som inkluderer relevante artikler som benytter tilsvarende analysemetode bør også inkluderes. Hvis det finnes, bør denne listen inneholde både artikler av akademisk og mer anvendt karakter.
- (13) Det bør alltid også gis en klar begrunnelse for den valgte metode til analyse av data. En slik begrunnelse bør inneholde en beskrivelse av hvordan eventuelle tekniske utfordringer er behandlet. Eksempler på slike tekniske utfordringer kan være:
1. *Identifikasjon*: det vil si å forklare om, og i tilfelle hvordan modellen kan skille de økonomiske virkningene som er målt fra andre faktorer og hendelser. For eksempel hvordan man i en analyse av forbruk før og etter en hendelse kan skille effekten av hendelsen fra andre faktorer som kan ha endret seg i samme tidsrom.
  2. *Valg av instrumentvariabler*: i mange tilfeller benytter en et alternativt ”instrument” istedenfor en virkelig variabel av interesse, for å løse økonometriske problemer. I den forbindelse er det viktig å forklare hvorfor en har valgt nettopp denne instrumentvariabelen og forklare hvor robust dette valget er.
  3. *Estimering av likninger på redusert form* (f. eks. likninger for priser på redusert form): dette er en vanlig benyttet økonometrisk metode hvor de estimerte likningene skiller seg fra strukturelle likninger som er direkte utledet fra formelle økonomiske modeller. Likninger på redusert form kan i mange tilfeller forstås ved å se nærmere på de underliggende

Tittel:	Veiledning for utarbeiding av økonomiske analyser som fremlegges for Konkurransetilsynet	Rev.dato:	08.06.2015
		Side:	4 av 5

strukturelle variablene. I den grad det er mulig bør det redegjøres for motivasjonen for den økonometriske spesifikasjonen for en likning på redusert form.

4. *Utelatte variabler*: utelatte variabler kan være en vanlig feilkilde i økonometriske modeller. I den grad det er relevant og mulig bør en redegjøre for mulige utelatte variabler og hvilken betydning dette kan ha for resultatene.

3.2.2 Presentasjon av resultatene

- (14) Resultater av empiriske analyser bør presenteres med tilhørende tester for signifikans/diagnostikk (t-statistikk, R^2 , etc.). For at Konkurransetilsynet skal tillegge en empirisk analyse stor vekt, bør tilsynet kunne vurdere statistisk og økonomisk signifikans av analysen. Der det ikke fremgår direkte av analyseresultatene, bør økonomisk signifikans av resultatene forklares.

3.2.3 Testing av robusthet

- (15) Robustheten av empiriske analyser, det vil si i hvilken grad resultatene er sensitive til realistiske endringer i forutsetningene, bør testes. Aktørene bør teste dette selv samtidig som det tilrettelegges for at Konkurransetilsynet kan utføre egne tester.

3.3 Datamateriale og programfiler

- (16) Aktørene bør beskrive hvordan dataene er innsamlet og hvordan en har sikret at datautvalgene er representative for populasjonen som helhet. I løpet av kort tid bør aktørene på oppfordring fra Konkurransetilsynet også kunne skaffe til veie rådata fordi aggregering og rensing av data kan ha signifikant betydning for resultatene av empiriske analyser. Aktørene bør også på oppfordring kunne legge frem programfiler som benyttes til å bearbeide og rensse rådata, sammen med en beskrivelse av hvorfor og hvordan denne prosessen har foregått.
- (17) Programfiler som genererer de empiriske analysene bør på oppfordring også kunne fremlegges, sammen med forklarende kommentarer til programkodene.

3.4 Surveyanalyser

- (18) Konkurransetilsynet blir tidvis framlagt resultater fra i) generelle surveyanalyser og ii) saksspesifikke surveyanalyser. Når det gjelder resultater fra surveyanalyser, bør de konkrete spørsmål som er stilt respondentene også forelegges Konkurransetilsynet. I tillegg bør følgende informasjon også legges ved:
  1. En beskrivelse av analysens formål, informasjon om hvem som har utført selve analysen, og når, hvor og hvordan den er utført.
  2. En beskrivelse av utvalgsdesign og forskningsmetode, blant annet hvordan utvalg gjøres, metode for å innhente informasjon, hvordan det endelige utvalget ser ut og forklaring på hvorfor dette avviker fra det opprinnelige utvalget (ikke svar, ekskludert, etc.).
  3. Spørreskjema med forhåndskodede svaralternativer, koder benyttet til å kategorisere verbale svar og annen instruksjon og materiale benyttet som ikke direkte fremgår av spørreskjemaet.
  4. Analyseresultater, underlagsmateriale til analyseresultatene og informasjon om eventuell vektning etc.
- (19) Ved gjennomføring av surveyanalyser i en konkret sak anbefales det at partene involverer Konkurransetilsynet i utforming av spørsmål og design av undersøkelsen.⁴ Ved slike analyser er

⁴ I enkeltsaker hvor Konkurransetilsynet gjennomfører egne surveys, vil tilsynet normalt konsultere partene når det gjelder utforming av spørsmål og design av undersøkelsen.

Tittel:	Veiledning for utarbeiding av økonomiske analyser som fremlegges for Konkurransetilsynet	Rev.dato:	08.06.2015
		Side:	5 av 5

det i tillegg ønskelig at det gjennomføres en pilotundersøkelse for å sikre (i) at respondentene forstår spørsmålene, (ii) at spørsmålene kan håndteres på riktig måte av intervjuer, og (iii) at utformingen ikke påvirker deltagelsen i undersøkelsen negativt.

3.5 Formell økonomisk modellering

- (20) Analyseresultatene bør inneholde beskrivelse av hvilke forutsetninger resultatene bygger på, og hvorfor en har valgt disse forutsetningene. Alle hovedresultater bør være gjengitt med tilhørende utledninger og bevis, herunder alle mellomregninger. Det bør også være en diskusjon av robustheten til modellen, blant annet vil det være til hjelp med numeriske simuleringer for hvordan resultatene varierer med ulike parameterverdier. Analysen bør også inneholde referanser til relevant økonomisk litteratur.

3.6 Simuleringsmodeller

- (21) Simuleringsmodeller er basert på formelle økonomiske modeller. Det er derfor samme krav som for disse modellene. Aktørene bør også legge frem programfilene som genererer simuleringsresultatene.

3.7 Modeller for økonomisk lønnsomhet

- (22) Modeller for økonomisk lønnsomhet kan gi et bedre bilde av foretakets overskudd enn det regnskapstall ofte gjør. De generelle prinsippene som er diskutert ovenfor i punkt 2, vil også gjelde for slike modeller. Spesielt bør følgende være vedlagt slike analyser:
1. Modellbeskrivelse, inkludert hvorfor en har benyttet den valgte fremgangsmåten, hvordan modellen er konstruert, inkludert bruk av eventuelle makroer, forklaring av datamaterialet som er benyttet i modellen og hvilke forutsetninger modellen bygger på.
  2. Forklaring på hvordan datagrunnlaget kan spores tilbake til regnskapsdata, eventuelt en forklaring på hvorfor det ikke kan det.
  3. Selve modellen med tilstrekkelig informasjon til at Konkurransetilsynet kan etterprøve de resultatene aktørene har fremlagt.